

УДК 352:340.134

<https://doi.org/10.62664/cpa.2024.01.08>

Назар КОСАРЕВИЧ,

начальник управління з питань бюджету

та контролю за виконанням делегованих

повноважень виконавчого апарату,

Івано-Франківська обласна рада

кандидат економічних наук

(© КОСАРЕВИЧ Н., 2024)

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

У статті досліджено елементи управління фінансовими ресурсами територіальних громад у системі публічних фінансів. Проаналізовано сутність поняття публічні фінанси, розглянуто класифікацію джерел формування фінансових ресурсів територіальних громад, досліджено рівень ефективності здійснення органами місцевого самоврядування покладених на них функцій і повноважень та їх роль в управлінні ресурсним потенціалом соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Встановлено, що місцеве управління фінансовими ресурсами здійснюється із застосуванням комплексного підходу, що включає комбінування ресурсів державного і недержавного сектора економіки. Це робиться з метою досягнення визначених у процесі планування цілей та індикаторів соціально-економічного розвитку в інтересах населення адміністративно-територіального утворення. У цьому контексті важливим є практичне застосування в діяльності місцевих органів

публічної влади принципів фінансового забезпечення розвитку територіальних громад.

Аналіз розвитку системи управління місцевими фінансами дозволив прийти до висновку про доцільність визначення комплексного показника ресурсної забезпеченості місцевих бюджетів. Він повинен ураховувати показники доходів на 1 жителя, відсоток дотаційності бюджету, обсяг залучених коштів через проєктну діяльність грантової підтримки, частку використання інструмента запозичень, що здійснюються до місцевого бюджету, оцінку показників управління комунальною власністю територіальної громади тощо. Узагальнений показник дасть можливість порівнювати стан фінансово-ресурсної забезпеченості територіальної громади регіонів з різним рівнем економічного, природнього, рекреаційного і соціального потенціалу.

При цьому потрібно чітко розуміти, що система управління фінансами територіальних громад у глибинному сенсі визначається тим, хто реально, а не номінально, впливає на розроблення та реалізацію управлінських рішень і має фактичні важелі впливу на неї.

Ключові слова: територіальна громада, фінансове забезпечення, місцеве самоврядування, фінансові ресурси, публічні фінанси.

Nazar KOSAREVYCH,
Head of the department of
budget issues and control over
the delegated powers' execution,
Ivano-Frankivsk regional council
PhD in economics
(© KOSAREVYCH N., 2024)

MANAGEMENT OF FINANCIAL RESOURCES OF TERRITORIAL COMMUNITIES IN THE PUBLIC FINANCE SYSTEM

The article examines the elements of managing the financial resources of territorial communities in the public finance system. The essence of the concept of public finance was analyzed, the classification of the sources of the formation of financial resources of territorial communities was considered, the level of effectiveness of local self-government bodies in the implementation of the functions and powers assigned to them and their role in managing the resource potential of socio-economic development of administrative-territorial units was investigated.

It is established that local financial resources management is carried out using an integrated approach, which includes a combination of resources of the State and non-State sectors of the economy. This is done with a view to achieving the goals and indicators of socio-economic development set out in the planning process in the interests of the population of the administrative-territorial entity. In this context, it is important to apply the principles of financial support for the development of territorial communities in the activities of local public authorities.

The analysis of the development of the local finance management system has led to the conclusion that it is advisable to determine a comprehensive indicator of the resource provision of local budgets. It should take into account the indicators of revenues per capita, the percentage of budget subsidies, the amount of funds raised through grant support project activities, the share of borrowing made to the local budget, the assessment of the communal property management indicators of the territorial community, etc. The generalised indicator will make it possible to compare the state of financial and resource provision of the territorial community in regions with different levels of economic, natural, recreational and social potential.

At the same time, it should be clearly understood that the system of financial management of territorial communities is fundamentally determined by those who actually, not nominally, influence the development and implementation of management decisions and have actual levers of influence on it.

Key words: *territorial community, financial provision, local self-government, financial resources, public finances.*

Постановка проблеми. Фінансове забезпечення територіальних громад постає важливим елементом фінансово-бюджетної політики, що визначає ступінь ефективності здійснення органами публічної влади покладених на них функцій і повноважень та впливає на стан соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади створила умови, за яких на рівень територіальних громад передано більший обсяг фінансового ресурсу з одночасним розширенням повноважень органів місцевого самоврядування. Децентралізація мала на меті сприяти формуванню ефективної, відповідальної політики органів публічної влади, здатної забезпечити комфортне та безпечне середовище для проживання людей. Таким чином, комплексний розгляд питання економічної самодостатності та ресурсного забезпечення територій передбачає відповідальність управлінських органів територіальних громад за планування свого розвитку, бюджету та розширення економічного потенціалу і є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблематики управління фінансовими ресурсами територіальних громад займаються багато вітчизняних вчених економістів, серед яких слід відзначити П. Бечка, К. Бліщук, Я. Казюк, О. Кириленко, Д. Клинового, І. Козак, О. Крайник, І. Лопушинського, Б. Малиняка, Є. Матвіїшина,

В. Письменного, І. Сторонянську, О. Роєнко, О. Ролінського та багато інших. Однак, попри значний науковий доробок з цієї тематики, питання управління фінансовими ресурсами на місцевому рівні потребують дальших досліджень.

Викладення основного матеріалу дослідження. Основою фінансового забезпечення територіальних громад є сукупність фінансових ресурсів території, – грошових фондів, що створюються та використовуються для соціального й економічного розвитку регіонів. До них належать кошти, що залучаються для вирішення проблем, пов'язаних з процесами розвитку, функціонування соціально-економічної та виробничої інфраструктури територіальних одиниць, суб'єктів підприємництва в регіоні тощо.

Рівень ефективності виконання завдань органами місцевого самоврядування значною мірою залежить від обсягу фінансових ресурсів, якими вони розпоряджаються. На обсяг ресурсу впливає низка чинників зовнішнього і внутрішнього впливу, до яких можна віднести впровадження нових підходів до розподілу повноважень між центральними та місцевими органами влади в контексті децентралізації; розмежування джерел доходів між різними рівнями бюджетів у зв'язку із змінами публічних повноважень та функцій; рівень кваліфікації працівників; дії місцевих органів публічної влади задля досягнення успішного результату та забезпечення соціально-економічного розвитку території, а також пошук нових джерел наповнення доходів; участь громади в реалізації програм і проєктів, спрямованих на активізацію місцевого економічного розвитку.

В управлінні місцевим фінансовим ресурсом територіальної громади важливою є здатність органів влади до пошуку різних джерел зміцнення фінансової стійкості та розширення сфери капіталу. Так, важливим аспектом є готовність до співпраці з представниками підприємств різних форм власності, що функціонують на території громади, з метою

залучення їх фінансових ресурсів до впровадження місцевої політики з розвитку території. У сучасних умовах, окрім власних доходів місцевого самоврядування та трансфертів із державного бюджету як основних джерел фінансування соціально-економічного розвитку, важливими джерелами є також фінанси приватних підприємства, кошти населення, прибутки комунальних підприємств, позики, інвестиції, а також участь у різноманітних проектах і програмах.

Відповідно до Бюджетного кодексу України та Європейської Хартії місцевого самоврядування серед найважливіших принципів можна виокремити принципи публічності й прозорості формування та використання фінансових ресурсів; відповідальності і підзвітності органів управління щодо ефективності використання фінансового ресурсу; економного і раціонального використання коштів громади; залучення громадських інституцій та жителів до управління фінансовим ресурсом території [6, с. 198-200].

Нині проблематика управління державними та місцевими фінансами виходить за межі традиційного розуміння державного управління і цю сферу діяльності краще охарактеризувати терміном «публічне управління», як синергію впливу держави, суспільства та менеджменту на основі інформаційної відкритості та підконтрольності громаді. Публічне управління охоплює такі складники, як державне управління, місцеве самоврядування, управління з боку структур суспільства, а також має елементи корпоративного управління [5, с. 24]. Сучасна система публічних фінансів в Україні включає такі ланки:

публічні фінанси держави – суспільні відносини, що виникають з приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних фондів коштів держави;

публічні фінанси місцевого самоврядування – суспільні відносини, що виникають з приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу)

та використання публічних фондів коштів місцевого самоврядування всіх видів;

публічні фінанси суспільного (соціального) призначення – суспільні відносини, що виникають з приводу утворення, управління, розподілу (перерозподілу) та використання публічних фондів коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні (соціальні) інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування, та які не є державною чи комунальною власністю.

Розглядаючи базові засади управління фінансами територіальних громад, слід відзначити важливість означених ланок управління. Державне управління здійснюється через місцеве самоврядування, що забезпечує вплив у межах своїх повноважень, а також через функціонування фінансових органів. Особливу роль відіграє фінансовий менеджмент та фінансовий інжиніринг, позаяк територіальні громади виступають власником значної частини економічних активів, що належать до комунального сектору економіки. Вагомий вплив має також суспільне управління, що ефективно реалізується на рівні територіальних громад завдяки наближеності органів самоврядування до громадян та ефективності демократичних механізмів на децентралізованому рівні. Воно реалізується через діяльність місцевих рад, громадських обговорень, функціонування місцевих осередків політичних партій і громадських організацій та інші інструменти участі громади в управлінні [5, с. 28].

Управління фінансовим ресурсом потрібне для спроможності територіальної громади ефективно використовувати її фінансовий і ресурсний потенціал. Для цього потрібні адміністративні важелі, тобто мають бути органи влади чи органи місцевого самоврядування, що здійснюють ті чи інші функції з управління. У разі територіальної громади – це система місцевого самоврядування, що включає територіальну громаду; сільську, селищну, міську раду; сільського, селищного, міського

голову; старосту; виконавчі органи сільської, селищної, міської ради; районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст; органи самоорганізації населення [9].

Зважаючи на вагому роль суспільного управління, що сьогодні має суттєвий вплив на вектори місцевої фінансової політики, визначальні рішення у сфері фінансів територіальних громад усе ж таки формує і реалізує публічне управління. Публічне управління фінансовим ресурсом є різнорівневою системою, а її компоненти та елементи тісно взаємопов'язані й взаємно впливають один на одного і визначають загальний результат. Саме тому систему управління публічними фінансами територіальних громад за своєю структурою слід розглядати з позиції трьох компонентів:

1) суб'єкт управління, або керівна система, що формується з органів та інститутів управління місцевими фінансами. На рівні фінансової системи доцільним є виділення суб'єктів прямого управління, що розробляють та реалізують конкретні фінансові рішення (органи місцевого самоврядування та місцеві фінансові органи) і суб'єктів опосередкованого управління фінансами територіальних громад, – тих, що формують інституційні умови їх функціонування (Верховна Рада України, що ухвалює закони України «Про Державний бюджет України», установлюючи обсяги міжбюджетних трансфертів, ухвалює інші закони, що впливають на доходи та видатки бюджетів, акти Кабінету Міністрів України, Президента та інших органів, що належать до сфери стратегічного та оперативного управління публічними фінансами);

2) процес управління фінансами територіальних громад як один із елементів діяльності органів публічного управління повинен включати низку етапів ґрунтовного дослідження проблем з дотриманням логічної послідовності дій щодо їх врегулювання, а саме: виявлення проблеми у

сфері фінансів, що потрібно вирішити; проведення аналізу та оцінки поточної ситуації; прогнозування розвитку ситуації, що склалася; напрацювання нормативно-правового підґрунтя щодо організаційних заходів для вирішення проблеми; організація роботи з виконання ухвалених рішень; здійснення постійного контролю; підбиття підсумків та узагальнення результатів діяльності.

3) об'єктом управління є система фінансів територіальних громад, до якої входять відповідні бюджети та фінанси комунального сектору економіки [5, с. 29].

Серед науковців, які займаються дослідженням проблематики місцевих фінансів немає єдино визначеної думки щодо складу фінансових ресурсів місцевих громад, але базуючись на дослідженнях І. Петровської, О. Кириленко, Н. Чуйко, О. Ролінського, І. Чугунова, В. Зайчикової можна виокремити такі складники фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування (рис. 1).

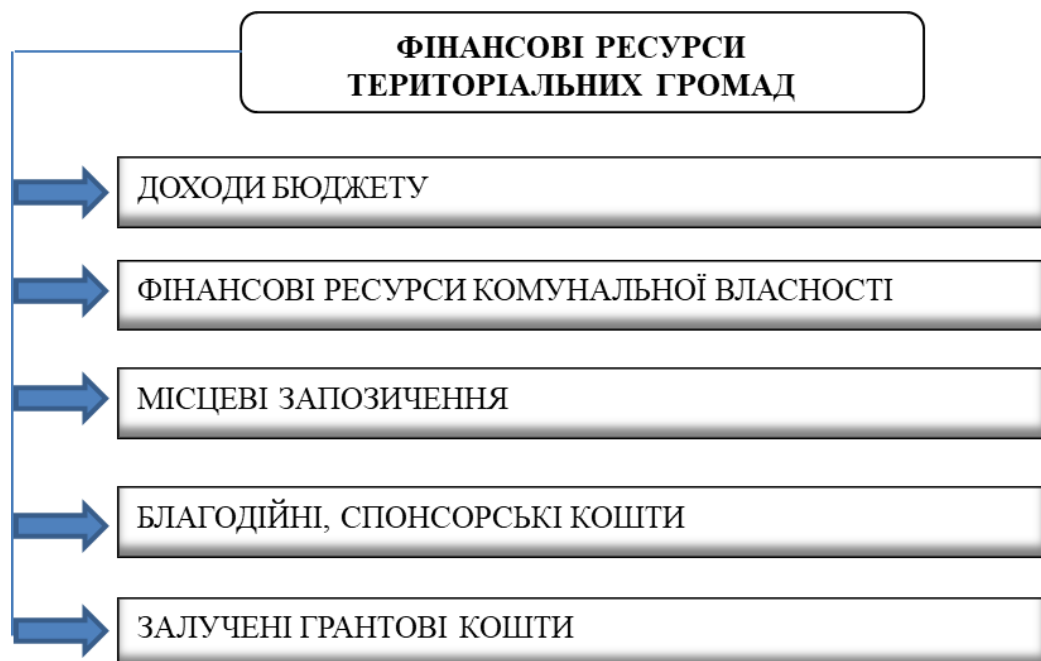

Рис. 1. Види фінансових ресурсів територіальних громад

У сучасній науковій літературі багато дослідників розглядають питання ресурсного забезпечення місцевого самоврядування з позиції

капіталу територіальної громади, що формується за рахунок різних джерел бюджетного і небюджетного характеру. Слід урахувати також те, що сьогодні розвиток територіальних громад багато в чому залежить від активності органів місцевого самоврядування та їх спроможності залучати до розвитку територій небюджетні джерела фінансового забезпечення, таких як реалізацію місцевих проєктів, розвиток підприємництва і державно-приватного партнерства тощо. У таких умовах саме громада має стати основним суб'єктом фінансового забезпечення реалізації цих ініціатив. Тому доцільно проаналізувати пріоритетні фонди ресурсів територіальних громад, що на сьогодні формують їх фінансову забезпеченість і самостійність.

Доходи бюджету є одним із найвагоміших складників ресурсного забезпечення територіальної громади. Саме тому аналіз структури надходжень до бюджету як фондів, що формують основу фінансового потенціалу територіальної громади, їх динаміки, пошук нових джерел має бути одним із головних завдань у роботі органів публічної влади.

Ресурсний потенціал бюджетного складника фінансів територіальних громад доцільно аналізувати з використанням показників, що характеризують спроможність місцевого самоврядування виконувати передбачені законом функції, зокрема, обсяг доходів місцевого бюджету без урахування трансфертів на одного мешканця; місцеві податки на одного мешканця, рівень дотаційності бюджетів, ПДФО на одного найманого працівника тощо.

Аналіз показників у розрахунку на одного мешканця передусім зумовлений тим, що, починаючи з 2015 року, в Україні для забезпечення фінансового вирівнювання забезпеченості територій застосовується такі інструменти міжбюджетного регулювання, як базова і реверсна дотація. Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування здійснюється з урахуванням таких параметрів: 1) кількість

населення; 2) надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період; 3) індекс податкоспроможності відповідного бюджету. Саме розрахунок доходів бюджету на 1 мешканця взято за основу при визначенні міжбюджетних трансфертів у системі горизонтального вирівнювання бюджетів. 2023 року з усіх територіальних громад України, показники базової чи реверсної дотацій для яких затверджено в Державному бюджеті (1438 громад), з базовою дотацією затверджено 1023 бюджети територіальних громад. Реверсну дотацію 2023 року отримували 212 бюджетів територіальних громад. Решта територіальних громад є бездотаційними [8].

Показники бюджетів територіальних громад Івано-Франківської області, наведені у таблиці 1, свідчать про те, що в понад 77-ми відсотків територіальних громад Івано-Франківської області показник обсягу власних доходів на 1 мешканця є меншим від середнього значення по області (6492 гривень). А отже, лише п'ята частина бюджетів територіальних громад має достатній рівень фінансового забезпечення власними ресурсами доходів.

Аналіз місцевих бюджетів України показав, що показник доходів на одного мешканця в більшості громад усіх областей є меншим від їх середнього значення. При цьому, є разючі відмінності в обсязі середнього значення показника доходів на 1 мешканця, що залежить передусім від рівня промислового розвитку і податкового потенціалу різних територій. Середнє значення такого показника за 2023 рік по Україні складає 7748 гривень. Максимальний обсяг доходів загального фонду бюджету в розрахунку на 1 мешканця за 2023 рік спостерігався в Черкаській селищній територіальній громаді Дніпропетровської області – 106564 гривень. Найменше значення – у Водянській сільській територіальній громаді Запорізької області – 100 гривень.

Таблиця 1.

Порівняння власних доходів загального фонду на 1 мешканця (без трансфертів) по бюджетах територіальних громад Івано-Франківської області 2023 року

Обсяг доходів	Кількість територіальних громад
понад 10 тис. гривень	4
від 6 до 10 тис. гривень	8
від 4 до 6 тис. гривень	10
від 2 до 4 тис. гривень	29
від 1 до 2 тис. гривень	9
Найбільше значення – 25268 гривень	1
Найменше значення – 1274 гривні	1
Середнє значення – 6472 гривні	-
Усього по області	62

Вивчаючи питання ресурсного забезпечення територіальної громади, потрібно звертати увагу також і на оцінку структури видатків бюджету. Застосувавши термінологію підприємництва, бюджетні видатки можна класифікувати за такими напрямками – операційні витрати, адміністративні витрати, капітальні витрати. Крім того, слід звернути увагу на значення аналізу витрат на адміністративне утримання апаратів управління органів місцевого самоврядування. Проблема полягає в тому, що на рівні бюджетів територіальних громад питома вага таких видатків у бюджетах є досить високою. Це пов'язано з тим, що на законодавчому рівні не врегульовано питання типових штатних одиниць органів місцевого самоврядування. Саме тому, на етапі формування об'єднаних

територіальних громад були випадки «роздутості» штатів територіальних громад, що вимагало більших витрат на їх утримання і відповідно обмежувало фінансовий ресурс для реалізації першочергових ініціатив територіальної громади. Саме в цьому й полягає управлінський аспект зважування потреб, що має давати збалансований результат між витратами на управління і витратами на фінансування життєзабезпечення громади.

За даними моніторингу реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, проведеного Мінінфраструктури, частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування у видатках загального фонду місцевих бюджетів України у січні – лютому 2024 року в середньому становила 11,2 відсотка. При цьому, у 13 областях цей показник перевищував середнє значення і в окремих випадках сягнув 23,2 відсоткового пункту [1].

Розглядаючи ці видатки з погляду співвідношення «управлінських» витрат та доходів місцевих бюджетів у розрізі бюджетів усіх сільських, селищних та міських територіальних громад, отримано відповідні результати. Так, за даними аналізу місцевих бюджетів України за 2023 рік [2], частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування в доходах загального фонду бюджетів (без трансфертів) складала в середньому 38,4 відсотка. При цьому максимальний показник сягнув значення у 81 відсоток, найнижчий – 3 відсотки. Схожа ситуація спостерігалася й 2022 року – відповідно 34,2 відс., 78 відс. і 3,4 відсотка.

Аналіз «адміністративних» витрат місцевого самоврядування потрібен для оцінки спроможності бюджету залучати кошти для реалізації різних проєктів та ініціатив на благо громади, оскільки чим більше коштів піде на утримання апарату, тим менше буде можливостей для фінансування потреб громади. Громади, що мають розвинене підприємництво, достатню кількість робочих місць, отримують високі показники доходів місцевих бюджетів. Відповідно, у тих громадах, де

робочих місць недостатньо, існує проблема безробіття, особливим і невідкладним постає завдання створення робочих місць. На думку керівника групи радників із підтримки впровадження державної регіональної політики Програми «U-LEAD з Європою» Ю. Третяка, «місцева влада має створити умови як для наявного бізнесу – максимально розкрити свій потенціал, так і максимально залучити новий бізнес – як український, так і іноземний. Для цього існує достатньо інструментів: індустриальні парки, інфраструктурна підтримка підприємництва, бізнесінкубатори, консультативні центри» [3].

Вищесказане нашоюхує на думку, що доцільно було б вивести комплексний показник ресурсної забезпеченості місцевих бюджетів. Він повинен урахувати показники доходів на 1 жителя, відсоток дотаційності бюджету, обсяг залучених коштів через проєктну діяльність грантової підтримки, частку використання інструмента запозичень, що здійснюються до місцевого бюджету, оцінку показників управління комунальною власністю територіальної громади тощо. Узагальнений показник дасть можливість порівнювати стан фінансово-ресурсної забезпеченості територіальної громади регіонів з різним рівнем економічного, природнього, рекреаційного і соціального потенціалу.

Іншим джерелом наповнення фінансового ресурсу територіальної громади, що на нинішньому етапі розвитку територіальних громад ще недостатньо розвинутий і на який слід звернути особливу увагу, – це фінансові ресурси від управління комунальною власністю територіальної громади. Інститут комунальної власності в Україні найвиразніше прослідковується на рівні великих міст, селищ та розвинутих сіл. Помилковим є переконання, що комунальна власність – це в основному приміщення, споруди, будівлі, цілісні майнові комплекси, які є у розпорядженні тої чи іншої територіальної громади. Відповідно до статті 60 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» «територіальним

громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, визначені відповідно до закону як об'єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження».

Виходячи з цього, завданням органів місцевого самоврядування є ефективна політика управління потенціалом комунальної власності щодо залучення фінансового ресурсу до бюджету територіальної громади. «Органи місцевого самоврядування від імені та в інтересах територіальних громад відповідно до закону здійснюють правоможності щодо володіння, користування та розпорядження об'єктами права комунальної власності, у тому числі виконують усі майнові операції, можуть передавати об'єкти права комунальної власності в постійне або тимчасове користування юридичним та фізичним особам, укладати договори в межах державно-приватного партнерства, у тому числі концесійні договори, здавати їх в оренду, продавати і купувати, використовувати як заставу, вирішувати питання їх відчуження, визначати в угодах та договорах умови використання та фінансування об'єктів, що приватизуються та передаються в користування і оренду» [9].

Аналіз надходжень до місцевих бюджетів Івано-Франківської області коштів від оренди майна, цілісних майнових комплексів (ЦМК) та відчуження майна комунальної власності (рис. 2), свідчить про несистемний підхід органів місцевого самоврядування до організації роботи з майновими операціями. Низька питома вага таких надходжень в обсязі власних доходів загального і спеціального фондів місцевих

бюджетів (0,45 – 1,63 відсотка), наголошує на потребі розвитку цієї сфери діяльності органів публічної влади на місцях для зміцнення фінансового потенціалу ресурсної бази територіальних громад.

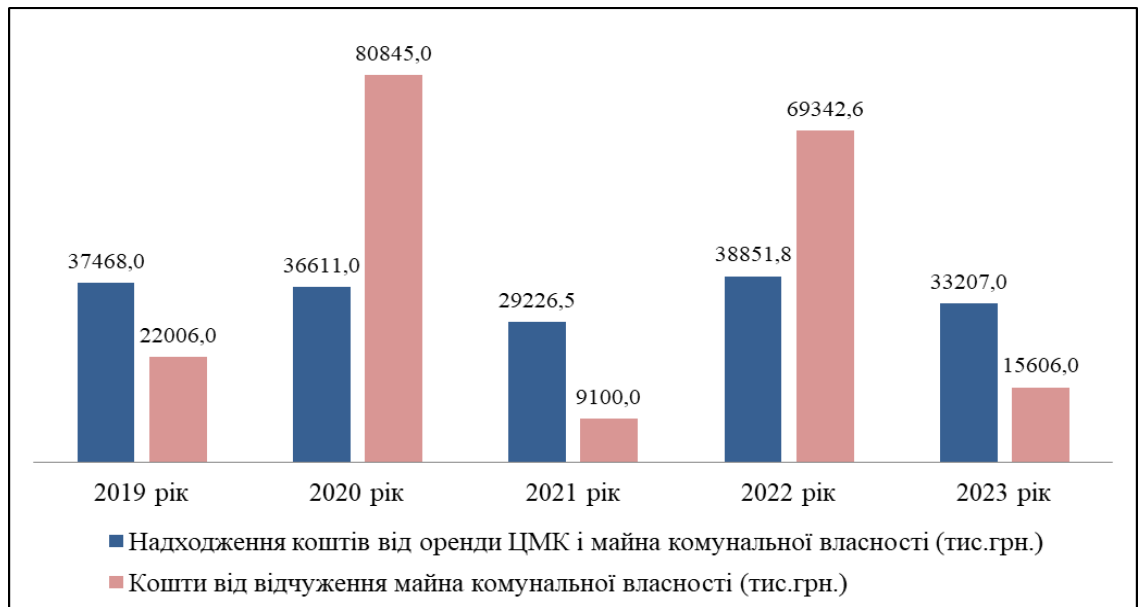

Рис. 2. Динаміка надходжень від оренди та відчуження майна комунальної власності до місцевих бюджетів Івано-Франківської області упродовж 2019-2023 років

Дослідження свідчить, що в багатьох територіальних громадах відсутній реєстр комунальної власності, немає ухвалених рішень місцевих рад про переліки об'єктів комунальної власності, що мало б бути першочерговим завданням у сфері управління комунальною власністю територіальної громади для впорядкування відносин, що виникають з приводу використання інструменту комунальної власності. Тим паче, що Верховною Радою України ухвалено Закон «Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування» [7].

Згідно з вищеназваним Законом «публічна інформація у формі відкритих даних щодо об'єктів права власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єктів їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад, оприлюднюється та

регулярно оновлюється, у тому числі за результатами інвентаризації, що проводиться згідно із законодавством, на єдиному державному вебпорталі відкритих даних та на офіційних вебсайтах органів місцевого самоврядування відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Реєстр об'єктів права комунальної власності громади має включати значну кількість даних, зокрема переліки: об'єктів комунальної власності; житлових приміщень (із зазначенням їх виду та майна, що використовується для їх обслуговування); об'єктів комунальної власності, що передані в оренду чи інше право користування (з даними про умови передачі об'єктів в оренду); незадіяних земельних ділянок і майнових об'єктів (приміщень) комунальної форми власності, що можуть бути передані в користування. Також до реєстру будуть включені об'єкти комунальної власності, що підлягають приватизації та вся інформація про оренду: перелік договорів оренди об'єктів комунальної власності; перелік договорів оренди земельних ділянок; перелік договорів позики об'єктів комунальної власності.

Окремо доцільно розглянути фінансові ресурси територіальної громади з позиції інвестиційного складника їх наповнення, через здійснення місцевих запозичень. Місцеві запозичення є нетрадиційним джерелом фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, що призначені для зміцнення фінансової самостійності місцевого самоврядування, а також є професійним механізмом інвестиційної та грошово-кредитної політики в руках держави.

Запозичення є особливим ресурсом територіальної громади, що має на меті отримання економічного ефекту. На рисунку 3 подано динаміку обсягів місцевих запозичень в Україні у період 2019-2023 років. Запозичення бралися у формі зовнішнього кредиту, внутрішнього кредиту, облігацій. Зрозуміло, що в період війни в Україні значно знизилися обсяги

місцевих запозичень, проте за 4 місяці 2024 року у формі внутрішнього кредиту отримано в гривневому еквіваленті 736 млн. грн., що в 3,4 разу більше, ніж у відповідному періоді 2023 року.

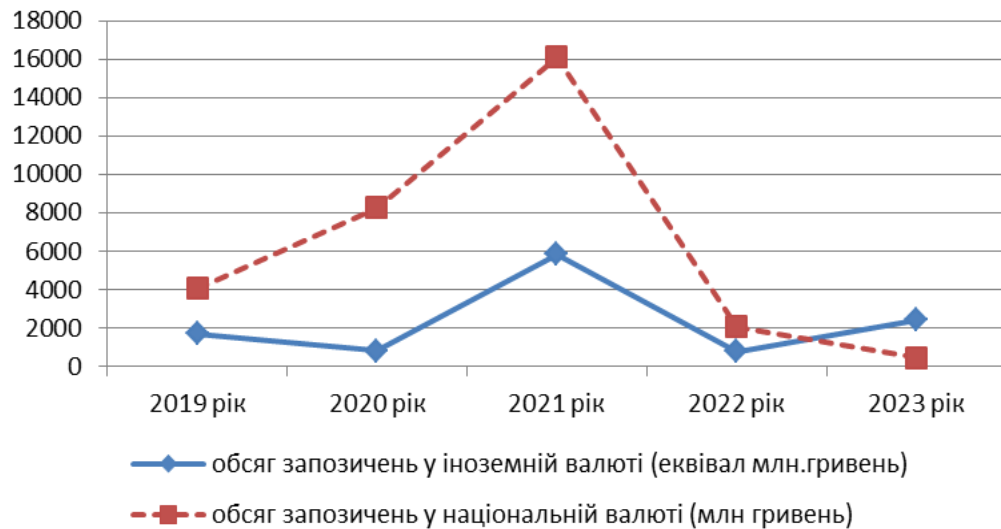

Рис. 3. Динаміка обсягів місцевих запозичень в Україні впродовж 2019-2023 років

Інструмент запозичень є традиційним для країн з розвинутою економікою. Водночас, ринок місцевих запозичень в Україні є слабо розвиненим, муніципальні облігації є ризиковими та не користуються особливим попитом серед населення і суб'єктів господарювання, і не лише через складну процедуру облігаційних позик, а й високий рівень дотаційності бюджетів, відсутність належних гарантій для кредиторів та досвіду в органів місцевої влади. Як наслідок, чинник зростання місцевого боргу при здійсненні місцевих запозичень може стати потенційною загрозою розвитку територіальних громад. Водночас урахування світового досвіду та вдосконалення законодавчої бази може сприяти їх поліпшенню і вивести на новий рівень розвитку місцевих запозичень в Україні [4].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що важливим складником у сфері управління публічними фінансами є вирішення питання організації діяльності місцевих органів влади щодо

пошуку різноманітних джерел забезпечення територіальних громад фінансовими ресурсами, їх розподілу та використання, а також створення умов, що сприяють ефективній реалізації повноважень у сфері економічної політики, соціальних програм та сталого розвитку територій.

Надання реальних важелів впливу місцевим органам публічної влади на забезпечення розвитку територіальних громад, досягнення їх самостійності та самодостатності є запорукою виконання умов входження України до європейського співтовариства, що визначено як однією з ключових цілей державної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. *Мінфінфраструктури*. URL: https://mtu.gov.ua/files/0._%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%86%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%93_%D0%86_%D0%BA%D0%B2_2024_%D1%80_pdf.pdf.
2. Аналіз місцевих бюджетів за 2023 рік. URL: <https://decentralization.ua/news/17747>.
3. Третяк Ю. Громади мають зосередитися на економічному розвитку. Українське національне інформаційне агентство «Укрінформ». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2546718-gromadi-maut-zosereditisa-na-ekonomichnomu-rozvitku-urij-tretak.html>.
4. Беновська Л. Місцеві запозичення як інструмент розвитку територіальних громад. *Світ фінансів*. 2022. № 1 (70).
5. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад : теорія і практика; за заг. ред. О. Кириленко. Тернопіль : Економічна думка, 2019. 280 с.
6. Крайник О., Лазорищак М. Управління фінансовими ресурсами територіальної громади. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 1 (58). Ч. 2. С. 197–207.

7. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування : Закон України від 22 лютого 2024 року. № 3590-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-20#Text>.

8. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 3 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.

9. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

10. Шибанова-Росенко О., Котов-Дарті С. Проблемні домінанти публічного управління в аспектах антикризового знання. *Публічне управління : теорія та практика*. Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр». Спеціальний випуск. Червень, 2013. С. 76.

REFERENCES

1. Monitorynh reformy mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady – *Monitoring the reform of local self-government and territorial organisation of power*. Minfininfrastruktury. URL: https://mtu.gov.ua/files/0._%D0%9C%D0%9E%D0%9D%D0%86%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%9D%D0%93_%D0%86_%D0%BA%D0%B2_2024_%D1%80_pdf.pdf.

2. Analiz mistsevykh biudzhativ za 2023 rik – *Analysis of local budgets for 2023*. URL: <https://decentralization.ua/news/17747>.

3. Tretiak, Yu. Hromady maiut zoseredytisia na ekonomichnomu rozvytku – *Communities should focus on economic development*. Ukrains`ke national`ne informatsiine ahentstvo «Ukrinform». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2546718-gromadi-maut-zosereditisa-na-ekonomichnomu-rozvitku-uriij-tretak.html>.

4. Benovs`ka, L. (2022). Mistsevi zapozychennia yak instrument rozvytku terytorial`nykh hromad – *Local borrowing as a tool for community development*. Svit finansiv – *World of finance*. № 1 (70).

5. Kyrylenko, O., Malyniak, B., Pysmennyi, V., Horyn, V. ta in. (2019). Upravlinnia finansamy terytorial`nykh hromad : teoriia i praktyka – *Financial management of territorial communities : theory and practice*; za zah. red. O. Kyrylenko. Ternopil : Ekonomichna dumka, 280 s.

6. Krainyk, O., Lazoryshchak, M. (2019). Upravlinnia finansovymy resursamy terytorialnoi hromady – *Management of financial resources of the territorial community*. Efektyvnist` derzhavnoho upravlinnia – *Efficiency of public administration*. Vyp. 1 (58). Ch. 2, 197–207.

7. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini» shchodo zabezpechennia prozorosti mistsevoho samovriaduvannia (2024) – *On amendments to the Law of Ukraine «On Local Self-Government in Ukraine» to ensure transparency of local self-government* : Zakon Ukrainy vid 22 liutoho 2024 roku. № 3590-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3590-20#Text>.

8. Pro Derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2023 rik (2022) – *On the State Budget of Ukraine for 2023* : Zakon Ukrainy vid 3 lystopada 2022 roku № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text>.

9. Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini (1997) – *On local self-government in Ukraine* : Zakon Ukrainy vid 21 travnia 1997 roku № 280/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

10. Shybanova-Roienko, O., Kotov-Darti, S. (2013). Problemni dominanty publicлноho upravlinnia v aspektakh antykrizovoho znannia – *Problematic dominants of public administration in terms of anti-crisis knowledge*. Publichne upravlinnia : teoriia ta praktyka – *Public*

administration : theory and practice. Kh. : Vyd-vo «DokNaukDerzhUpr». Spetsial`nyi vypusk. Cherven`, 76.

(Одержано 10 травня 2024 року)